

Рецензiя на монографiю

С. В. Бобровник
«Компромiс i конфлiкт у правi:
антрополого-комунiкативний
пiдхiд до аналізу»*

В. В. Дудченко

доктор юридичних наук, заслужений юрист України

Важливим аспектом функціонування сучасного права є підвищення його регулятивної та загальносоціальної цінності. Їх реалізація передбачає вдосконалення ролі права у забезпеченні суспільного компромісу та досягненні рівноваги різноманітних суспільних інтересів.

Необхідність дослідження функціонування суспільства та його суб'єктів у межах конфліктних та компромісних відносин є закономірною вимогою, що постає у суспільствах, які стали на шлях розбудови демократичної, правової, соціальної держави. Відомо, що конфлікт з позицій автора монографії складається із можливості взаємозв'язку конфліктів з державними інститутами. Одним із них, як відомо, є право. Однак більшість конфліктів виникає поза правовою сферою.

Мотивація таких конфліктів на початку далека від правової сфери та пов'язана з економічними, національними та соціальними інтересами.

Нині в юридичній науці досить актуальним є дослідження проблем, що торкаються врегулювання правового конфлікту. Як свідчить практика, найбільш дієвим засобом подолання конфліктів є досягнення компромісу між конфліктуючими сторонами. Компромiс є доволі не простою та спірною проблемою, що викликає дискусії, які, як правило, передбачають необхідність виокремлення юридичного та морального критеріїв.

Представлене монографічне дослідження С. В. Бобровник «Компромiс i конфлiкт у правi: антрополого-комунiкативний пiдхiд до аналізу» зумовлене теоретичною та практичною значущістю питань, пов'язаних із дослідженням

* Бобровник С. В. Компромiс i конфлiкт у правi: антрополого-комунiкативний пiдхiд до аналізу. Монографія. — К., вид-во «Юридична думка», 2011. — 976 с.

соціально-правового функціонування суспільства та його суб'єктів у стані конфлікту або компромісу. Означена проблема актуалізується в аспекті застосування антрополого-комунікативного підходу, за допомогою якого відкриваються перспективи щодо синтезу теоретичних і практичних аспектів вияву правового компромісу та правового конфлікту у праві.

Антрополого-комунікативний підхід пізнання дає змогу автору монографії стверджувати, що позитивним для соціуму є компромісний стан співіснування, а конфліктність, незважаючи на її певні позитивні функції, є негативним явищем для динаміки суспільних відносин (с. 30).

С. В. Бобровник запропоновано декілька чинників, які зумовлюють необхідність застосування антрополого-комунікативного підходу до дослідження правового конфлікту і правового компромісу, зокрема: існує необхідність модернізації загальної моделі взаємовідносин «суспільство — держава — людина», в якій на зміну етатистським та юснатуралістським уявленням повинно прийти пізнання того, що зазначені суб'єкти є насамперед партнерами, які функціонують у людському середовищі й разом вирішують загальні завдання; існує необхідність у модернізації правового забезпечення (охорони та захисту) людської комунікації; правову систему потрібно конструювати, враховуючи біполярну модель соціального життя, адже соціальна комунікація характеризується двома парадигмами. З одного боку, це парадигма компромісу, а з іншого — парадигма конфлікту (с. 32-34).

Зазначена монографія демонструє авторські позиції з багатьох питань, присвячених: генезису та природі компромісу і конфлікту у суспільстві;

компромісу і конфлікту в системі соціальних інститутів; аналізу правопізнання компромісу і конфлікту у межах основних концепцій права; поняттю, ознакам, видам правового компромісу та конфлікту; інституціоналізації компромісу і конфлікту в праві; структурному аналізу компромісу і конфлікту в праві тощо.

Заслугує на увагу науковий аналіз досліджень правового компромісу і правового конфлікту в історії правової думки:

пізнання правового компромісу і правового конфлікту відповідно до державного рівня організації соціуму. По-перше, держава є вищим рівнем організації соціуму, у межах якого розкриваються всі сутнісні характеристики компромісу і конфлікту. По-друге, виникнення і функціонування держави є умовою розвитку права (с. 100, 131-132);

для повноцінного функціонування засобів правового компромісу у політико-правовій думці Стародавнього Китаю і Стародавньої Індії виявлено засади, пов'язані з: побудовою норм позитивного закону на принципах добродітності і моральності (Конфуцій, Мо цзи); наявністю закріплених на законодавчому рівні засобів переконання та примусу, перші з яких мають пріоритетний характер, а другі повинні застосовуватись на засадах рівності та пропорційності (Будда, Лао цзи); запровадженням тлумачення людьми, здебільшого професійними групами, природних законів, з метою спрямування таких тлумачень на вдосконалення положень законодавства держави (Будда, Хань Фей);

дослідження правового компромісу і правового конфлікту в правовій думці Стародавньої Греції і Стародавнього Риму закладали наукову основу: принципу верховенства права; засад демо-

кратичного ладу держави; врахування висновків правової доктрини та правотлумачної діяльності юристів-фахівців; моделей конфліктних відносин; засад правового режиму злагоди і стабільності;

за допомогою аналізу та синтезу ідей західноєвропейських та американських мислителів нового часу вперше у вітчизняній юриспруденції було сформульовано принципи правового конфлікту і правового компромісу, до яких віднесено: принцип правової рівності, заснований на справедливості при застосуванні правокомпромісних засобів; принцип об'єктивації форми та змісту правового конфлікту; принцип врахування думки меншості й дотримання процедури загального волевиявлення більшістю голосів (с. 131-133).

У монографії знайшов відображення структурний аналіз, який передбачає дослідження правових компромісів та правових конфліктів у діалектичній єдності їх змісту і форми. Зміст дозволяє розкрити систему властивостей та елементів, що утворюють досліджувані явища, а форма — показати способи внутрішньої організації, існування та зовнішнього виразу елементів і властивостей змісту (с. 222).

Інституціоналізацію правового конфлікту і компромісу проаналізовано за допомогою процесу легітимації. При цьому встановлено, що легітимація цих правових інститутів має декілька рівнів: перший — когнітивний (теоретичний, ціннісно-інформаційний), що виявляється в межах загального впливу права на суспільні відносини, а другий — нормативний, який відображає спеціально-юридичний вплив права на суспільні відносини.

У монографії визначені основні критерії класифікації правового конфлікту і правового компромісу. До основних критеріїв класифікації віднесено: структуру сфери вияву (за характером вияву), характер правових наслідків (структура конфлікту), метод правового регулювання, упорядкування, зміст конфліктоутворюючих приписів, галузь правових відносин. До основних критеріїв класифікації правових компромісів віднесено спосіб упорядкування та галузь правових відносин.

Окремим вектором наукового аналізу є аспекти стимулюючого впливу правового компромісу на правотворчість, які мають антрополого-комунікативний характер, та з'ясування сутності правових конфліктів і правових компромісів у міжнародній складовій правотворчості України.

Всі висновки, яких дійшла С. В. Бобровник, достатньо аргументовані і обґрунтовані. В роботі використану історичну, юридичну, філософську та іншу літературу.

Запропонована монографія заслуговує позитивної оцінки, свідчить про глибокий професійний та науковий рівень аналізу та вивчення зазначеного кола проблем.

Рецензоване монографічне дослідження здійснене на високому теоретико-методологічному рівні з урахуванням основних концептуальних підходів до аналізу проблематики компромісу і конфлікту в праві. Логіка викладу та використаний у ній матеріал робить її цікавою, актуальною, своєчасною, такою, що корисна для науковців, практичних працівників, студентів та аспірантів, усіх, хто не байдужий до зазначеної проблематики.